

Minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschap
Mevrouw dr. J. Bussemaker
Postbus 90520
2509 LM Den Haag

Datum: 3 december 2012
Kenmerk: aca-2012.06651/1

Onderwerp: digitale vervanging

Geachte mevrouw Bussemaker,

Recent heeft de raad kennis kunnen nemen van het concept van de ministeriële regeling ex artikel 6 3de lid van het Archiefbesluit van 7 september 2012. Daarin staan de onderwerpen – in de regeling “aspecten” genoemd - waaraan de zorgdrager in het vervangingsbesluit aandacht moet besteden. De regeling beoogt volgens de toelichting vooral “*het ondersteunen van de kwaliteit en de eenvormigheid van de vervangingspraktijk*”. De huidige beleidsregels voor digitale vervanging komen te vervallen.

De concept regeling is niet voor advies voorgelegd aan de raad. Toch ziet de raad aanleiding u te attenderen op een aantal zaken die hij van belang vindt en die de kwaliteit van de vervangingspraktijk zullen bevorderen.

Voor de raad staat centraal de vraag hoe digitale vervanging zich verhoudt c.q. dient te verhouden tot (behoud van) de cultuurhistorische waarde van het origineel. De raad betreft daarbij de criteria die voor de beantwoording van die vraag in de praktijk zijn ontwikkeld. Daarnaast gaat hij in dit briefadvies nog in op een aantal andere aspecten van het vervangingsproces.

Cultuurhistorische c.q. intrinsieke waarde

De raad adviseert u aan artikel 26b van de regeling een aspect toe te voegen waarin wordt bepaald dat de zorgdrager in het besluit tot vervanging inzicht geeft in de wijze waarop een deskundige afweging plaatsvindt tussen de cultuurhistorische c.q. intrinsieke waarde van het oorspronkelijke document en het gevolg van vervanging namelijk vernietiging. In de toelichting op de nieuwe regeling worden de in de praktijk ontwikkelde en toegepaste criteria c.q. een verwijzing daarnaar opgenomen. Die criteria kunnen dienst doen als handreiking aan de zorgdragers voor de vormgeving van dit aspect. In de bijlage bij deze brief zijn de criteria opgenomen.

Met enige regelmaat krijgt de raad signalen en vragen over de gevolgen van digitale vervanging voor het cultuurhistorisch belang van oorspronkelijke documenten. Het *Archievenblad* wijdt in zijn laatste nummer een aantal

artikelen aan dit vraagstuk¹ en recent kreeg de raad een signaal over de digitale vervanging van de zogeheten hulpkaarten van het Kadaster. Gewezen werd op de cultuurhistorische waarde van de originele kaarten, die als gevolg van digitale vervanging voor vernietiging in aanmerking komen. De informatie blijft weliswaar – digitaal – behouden, maar de cultuurhistorische waarde van het origineel gaat verloren.

De raad realiseert zich terdege dat in de praktijk al langer digitale vervanging met een daarop volgende vernietiging van het origineel plaatsvindt. Het gaat in deze brief niet om nieuwe inzichten van de raad, maar om leidraden, kennis en inzichten, die in de praktijk zijn ontwikkeld: de hiervoor bedoelde criteria. De nieuwe regeling ter ondersteuning van het vervangingsproces biedt een unieke gelegenheid die praktijk te verstevigen en bestendigen.

De criteria betreffen niet de digitale reproductie van archiefbescheiden in de dynamische fase van archiefbeheer, maar de vervanging achteraf van een al gevormd compleet archief zoals van de hiervoor genoemde hulpkaarten van het Kadaster. Het betreft dan ook bescheiden die, naast informatie als object, vaak ook een zelfstandige (“intrinsieke”) betekenis hebben.

Ten overvloede merkt de raad op dat hij digitalisering toejuicht als middel voor ontsluiting en ruime toegang tot delen van een archief. De vraag of vervolgens het origineel ook daadwerkelijk kan worden vervangen (lees vernietigd) vraagt een aparte en kenbare afweging. De praktijk van het archiefwezen heeft dit vraagstuk direct opgepakt naar aanleiding van de nieuwe Archiefwet van 1995. In 1996 is een set aanbevelingen uitgebracht die sindsdien hun werkbaarheid hebben bewezen². Belangrijk aspect daarin was de vraag of het gedigitaliseerde document uit cultuurhistorische optiek een intrinsieke waarde heeft en om die reden ook na digitalisering niet kan en mag worden vervangen. De in de aanbevelingen opgenomen criteria (zie de bijlage) voor toetsing daarvan hebben hun waarde bewezen en behouden.

Het zal u duidelijk zijn: de raad beschouwt digitale vervanging van te bewaren bescheiden met daaropvolgende vernietiging als een zware beslissing. Terughoudendheid is op zijn plaats. We doen er goed aan ons te realiseren dat de technologie van scanning nog jong is en vernietiging voor eeuwig. Dat geldt ook voor de praktijk van digitaal bewaren: blijft het digitale document door de eeuwen heen toegankelijk zoals nu de middeleeuwse oorkonden? Bovendien is het de vraag of in de toekomst de huidige digitale technologie niet vervangen wordt door een compleet nieuwe, nu nog onbekende; zoals ook de digitale technologie de analoge is opgevolgd. Mocht dan een nieuwe, betere reproductie nodig en mogelijk zijn, is het vernietigde origineel niet meer voorhanden.

¹ Zie *Archievenblad* 2012 nr. 9 blz. 12- 18.

² Aanbevelingen inzake substitutie van archiefbescheiden, 's-Hertogenbosch 1996 opgesteld door de gezamenlijke commissie van Koninklijke VAN, de KALO, en het LOPAI. De aan deze aanbevelingen ontleende criteria zijn op hun ontleend aan het *Staff Information Paper 21, Intrinsic Value in Archival Material*, van de *National Archives and Records Service, Washington, 1982*.

Overige aspecten:

Rol van de archivaris: In de versie van de conceptregeling waarover de raad beschikt, vermeldt u in paragraaf 4 van de toelichting het voorstel van de Branchevereniging Archiefinstellingen Nederland (BRAIN) in de regeling voor te schrijven dat een gediplomeerd archivaris adviseert over vervanging. U neemt dit voorstel niet over onder verwijzing naar het optionele karakter van de benoeming van een archivaris bij decentrale overheden.

Deze argumentatie is op zichzelf natuurlijk juist. Echter: het optionele karakter van de benoeming hoeft u niet te verhinderen in de regeling een bepaling op te nemen dat daar waar de decentrale overheid over een archivaris beschikt, deze adviseert over vervanging.

De raad pleit er dan ook voor de regeling in die zin aan te vullen.

Inrichting controle: Artikel 26b, sub f van de conceptregeling bepaalt dat de zorgdrager in het vervangingsbesluit inzicht geeft in “*de inrichting van de controle op juiste en volledige weergave en van het herstel van fouten*”.

De raad stelt voor hieraan toe te voegen: alvorens tot daadwerkelijke vervanging wordt overgegaan.

Inwerkingtreding: De raad vindt het van belang dat de zorgdraggers voldoende tijd krijgen zich op de nieuwe situatie voor te bereiden. Het kabinetsbeleid biedt daartoe de ruimte. De door u genoemde bezwaren tegen het toepassen van de termijn die voortvloeit uit het kabinetsbeleid rond “vaste verandermomenten” wegen niet op tegen het belang van zorgvuldigheid.

De raad ziet uw reactie met belangstelling tegemoet.

Hoogachtend,

Joop Daalmeijer
Voorzitter

Jeroen Bartelse
Algemeen Secretaris

BIJLAGE bij advies digitale advisering

De criteria die de zorgdrager expliciet dient te betrekken in zijn besluitvorming over de vraag of het verantwoord is digitalisering te koppelen aan vervanging i.c. vernietiging van originele bescheiden.

- 1 De uiterlijke vorm van het bestanddeel is van belang voor de kennis van de technologische ontwikkeling.
- 2 Het bestanddeel heeft esthetische of artistieke waarde.
- 3 Het bestanddeel heeft unieke of bijzondere uiterlijke kenmerken.
- 4 Het stuk is zo oud dat het daaraan zeldzaamheidswaarde ontleent.
- 5 Het stuk heeft aanzienlijke waarde als tentoonstellingsobject.
- 6 Er bestaat twijfel over de authenticiteit van het bestanddeel, waarbij alleen onderzoek van de originelen uitsluitel kan geven.
- 7 Het bestanddeel is van aanzienlijk belang vanwege de directe relatie met beroemde of historisch belangrijke personen, gebeurtenissen, plaatsen, zaken of voorwerpen.
- 8 Het bestanddeel is van belang als documentatie voor de oprichting of wettelijke grondslag van een institutie.
- 9 Het stuk is van belang om geformuleerd beleid op het hoogste beleidsniveau binnen een bestuurslaag c.q. in de organisatie te documenteren.